
OB 85-LETNICI IZIDA PREŽIHOVE PRVE ZBIRKE PRIPovedI *POVESTI*

Članek predstavi osnovne podatke o izdaji prve zbirke pisatelja Lovra Kuharja - Prežihovega Voranca in prve odzive nanjo. V nadaljevanju analizira različne sestavine teksta: spregovori o pripovedovalcu in nakaže avtobiografske elemente v pripovedih, analizira motivno-tematske ter jezikovno-slogovne značilnosti.

Ključne besede: prva zbirka pripovedi, avtobiografski elementi, usodnost nicinarjev, bogastvo metaforike, ekspresivnost jezika

O različnih izdajah in odzivih nanje

Izid svoje prve zbirke je Lovro Kuhar - Prežihov Voranc dočakal leta 1925, ko je bil star 32 let. Zbirko je izdala Zadrúžna založba in obsega 141 strani. Njen urednik je bil Anton Kristan. Prodajali so jo po 15 dinarjev. Tiskana je bila v Blaznikovi tiskarni v Ljubljani. Povedi so v naših knjižnicah redko in dragoceno gradivo, njene pripovedi pa lahko preberemo še v drugem ponatisu iz leta 1952 v zbirki Kanjuh iz Zagate (dodana je še druga proza) in v *Zbranih delih* iz leta 1962. Tri besedila so tudi v *Izbranih delih 5* pod naslovom *Nicina* iz leta 1981, in sicer *Za delom*, *Baraba* in *Borba*.

V prvi zbirki *Povesti* najdemo pet besedil, različnih po obliki (dve noveli in tri črtice) in različnih glede na čas nastanka oziroma prvo objavo; nastala so v letih od 1912 do 1921 in bila prvič objavljena v treh različnih revijah (*Baraba*, 1912, *Domači prijatelj*; *Tadej pl. Spobijan*, 1913, *Ljubljanski zvon*; *Za delom*, 1914, *Ljubljanski zvon*; *Borba*, 1921, *Ljubljanski zvon* in *Obračun*, 1921/1922, *Kres.*).

To, da v zbirko združuje besedila, ki so nastala v daljšem časovnem razponu, je značilno tudi za vse kasnejše zbirke.

Za izid se je Prežih dogovarjal s Franom Albrechtom že leta 1920 (Njegovi predlogi za naslov so bili *Obrazci s ceste* (naslov je kasneje uporabil za drugo kratko pripoved), *Proletarčevi zapiski* in *Življenje blatnih ljudi* – Albrecht je kasneje predlagal naslov *Povesti* in tako je ostalo.), politični premiki v stranki pa so takrat preveč zaposlovali vodilne ljudi in za pripovedi ni bilo razumevanja – tako je prišlo do izida pet let kasneje. To in da ob izidu ni bilo posebnih odmevov niti ne zanimanja zanjo, je Voranca prizadelo (Druškovič 1962: 504).

Urednik *Ljubljanskega zvona* in recenzent *Povesti* Fran Albrecht je v *Književnih poročilih Ljubljanskega zvona* (1926: 130) zapisal, da ga mika, da bi *Povesti* krstil za dokumentaristične študije o psihi, življenju in borbi našega malega kmeta in delavca. Poudaril je prednosti književnega prvenca: poznavanje množice, naturalističen opis, nezamotana, toda zanimiva in aktualna fabula in jedrnat jezik, ki izdaja naraven stilistični talent. Izpostavil je *Borbo* in *Obračun*, češ da iz njiju veje sveža sila.

V Druškovičevi monografiji o Prežihu (2005: 90–91) lahko beremo še o drugih odzivih. Mile Klopčič je zapisal, da je knjiga dobra in da sodi v vsako delavsko hišo in knjižnico. Jože Koruza utemeljuje nezanimanje za povesti – vsi so še v iskanju različnih smeri, ekspresionizma, dadaizma, in ni še pravih razmer za tako branje, saj delavec za branje sploh nima pogojev. Avtor še zapiše, da Prežih v prvih spisih ni agitator, čuti pa se njegova nevsiljiva vzgojna naravnost, zaznal je tudi stisko delavca pri prehodu iz agrarne v industrijsko skupnost. Poleg vsega se v njem že prebujata socialist/komunist, ko odkriva razloge za težko življenje ljudi.

Tudi za prvo zbirko velja oznaka pisateljeve ustvarjalnosti Boga Teplyja iz leta 1930, zapisana v Sušnikovem *Prežihovem albumu* (1983: 85):

.../ vse njegove novele se odlikujejo po ostrem realističnem opazovanju in se prijetno čitajo. V njih nam pisatelj opisuje vse, kar je doživel kot otrok pri svojih proletarskih starših, kot delavec v tovarni, kot brezposelni vagabund .../.

Pripovedovalec

Vse pripovedi, razen ene (*Baraba*), družijo prvoosebni pripovedovalec. V njem je prepoznati pisatelja, saj govori iz lastnih izkušenj, zato najdemo v besedilih več avtobiografskih elementov. Skozi *Tadeja pl. Spobijana* govori o zanimanju za usode ljudi, priznava, da ga zanimata moški in ženska, njuna usoda, preteklost in sedanje življenje. V zemljepisnih lastnih imenih prepoznamo pisateljev svet; na primer Obir, Macigojev hrib, Trst, kmetija/posestvo Mihev. V celoti avtobiografska je pripoved *Borba*, ki govori o selitvah v pisateljevi rani mladosti.

Prepoznamo rojstno hišo: »Zdelo se je, kot bi je sonce nikdar ne osvetlilo« (48)¹; Mihelje: »Lep, prijazen kmetijski dom« (48). Tja so se preselili okoli leta 1894 – tam se je rodil tudi brat Alojz. Selitev na Kravperh v noveli ni omenjena, ponovno pa Kogel, kjer materi ni bilo vseč zaradi prevelikega trpljenja. Tudi Vorancu se kraj ni priljubil, ker je bilo »polje obrnjeno od sonca proč in dom sam je ležal za temnim gozdom« (50). Tukaj se je 25. julija 1899 rodila kot tretji otrok sestra Ana. Dom na Preškem vrhu, kjer so Prežihovi služili kot najemniki grofa Thurna, mu je ostal najbolj v spominu: »Novi dom je bil prijaznejši od prejšnjega; položen je bil na okroglem griču in krasna dolina je bila pod njim« (50). Na njegovih posestvih je bilo življenje lažje, najemnikom so grenili življenje le oskrbniki s svojimi zahtevami. Na Preškem vrhu je še ne šestletna sestra Ana hudo zbolela in 17. 2. 1905 umrla – edini pisateljev spomin na sestrico, o njeni hitri boleznini in smrti, najdemo v noveli. In na koncu Prežihova bajta, kjer je oče 1911. leta dočakal, da je »zasadil plug v lastno zemljo« in kjer »je po dolgi, utrujeni poti našel svoj mir« (71).

V črticah *Baraba* (1912) in *Za delom* (nastanek 1912/1913, ko se je že vrnil iz Trsta) se kažejo pisateljeva doživetja, ko ga je leta 1911 potegnilo v svet in je iskal delo v Trstu, »barabil« v Gorici, kot pravi Tone Sušnik (1983: 32), in peš kot iskalec zaposlitve pristal v Celovcu. Izvemo o čakanju na delo, pisateljevem zanimanju za branje ruske književnosti, o slabih plačah delavstva, ko gre ves denar za najemnino in hrano ter človeka razmere kar silijo v barabinstvo. V *Prežihovem albumu* lahko beremo, kaj pravi Prežih o tej dobi v svojem življenju: »Ta doba brezposelnega potepanja je bila zame izvanredno dobra šola« (Sušnik 1983: 49).

V noveli *Tadej pl. Spobijan* in črtici *Baraba* se srečamo z motivom želje, da bi ne zapustil doma in šel v svet. Kot nasprotje temu idealizira kmečka opravila, ko pravi: »Navdušil sem se ob pogledu in se spomnil kmeta, ki zaužije zjutraj boren zajtrk in potem vriskaje odide na blesteče polje. Tudi jaz bi prijel za delo z močnimi rokami, globoko bi dihal čisti planinski zrak, tudi jaz bi se radoval belega dne /.../« (29) in v črtici *Baraba*: »Lepo je bilo tedaj in morebiti bi bilo še, da me ni vrag zanesel v tujino« (86) in »Ko bi bil jaz ostal, bi bilo morda še dolgo tako lušno, tako sem si pa sam zapravil srečo« (87) in »Veliko sem trpel na svetu in nikoli bi ne bil toliko, ko bi bil v domačem kraju ostal« (89).

Domov se je vrnil 1912. leta in jeseni vstopil v zadružno šolo v Ljubljani. Pravi:

Ljubljana mi je veliko koristila. Pod vplivom ljubljanskega ozračja je nastala glavna moja pripovedka *Tadej pl. Spobijan*, ki sem jo napisal v treh večerih pod utiski vsakokratnih popoldanskih izprehodov po ljubljanskem barju. (Sušnik 1983: 49.)

Zadnja črtica v zbirki je *Obračun* iz časa, ko je Prežih že preživel vojno vihro prve svetovne vojne, se vrnil v domači kraj in se zaposlil v ravenski jeklarni. Tu

¹ Vse navedene strani veljajo za izdajo *Lovro Kuhar - Prežihov Voranc. Zbrano delo. Prva knjiga.*

se izpostavlja odpuščanje delavcev in problem dolga delavcev za stanovanje in hrano.

Motivno-tematske značilnosti pripovedi

Osrednja tema vseh pripovedi v zbirki je proletarstvo, potepuštvo. Literarne osebe družijo strah pred življenjem, ki jim je zapisano, saj je sestavljeno iz neprestanega boja za delo, za hrano. Odkriva se nam podoba posameznika – proletarca in množice. Proletarec je delavec na kmetih (ima »proletarsko dušo« (57)) in delavec v mestu. Oba sta človeka »nicine«², iz najnižje družbene plasti (tj. najemniki, bajtarji, hlapci, berači, iskalci zaposlitve, potepuhi, barabe).

Množico predstavi kot »krog izprijencev, sodrgo, množico pokvarjenih, pijanih, nemoralnih ljudi, ki se ponujajo drug drugemu, smejejo se bogu in državi in se rogajo samim sebi« (41). Razpeti so med delom, ki komaj omogoča preživetje, in tem, da delo iščejo oziroma se vdajo v žganjarskih beznicah/tržaških luknjah. Mnogi med njimi so prišli s kmetov in so se pokvarili, postali ljudje brez lastne volje, večno izgubljeni, prepričani, da ne delajo prav. Razen plemiča Tadeja pl. Spobjana nihče ne izbere sam zavestno te poti. Značaj množice se razkriva v »borbi« za delo in v »borbi« za položaj pri vratih. To je »tolpa razcapancev z izstradanimi obrazi, nagnana od vseh vetrov« (72), drug do drugega so nevoščljivi, škodoželjni, zaničljivo se režijo, množica nikomur ne privoščila dela, drug drugega trgajo od vrat. Prežema jih strah, saj je čakanje na delo »brezplodna fantazija naivnega proletarca o delu, kruhu, zaslužku« (74). Med njimi ni prijateljstva, v svojo intimo nihče nikogar ne sprejme; zavedajo se, da so v svojem položaju sami, na primer Klemen se je po pijani noči začutil »samega« (90). V zadnji črtici *Obračun* se slika množice spreminja; v pisatelju prebujeni socialist prikaže razmere s »socialističnega vidika« (93). Množica brezposelnih zahteva pravice in se začneja organizirati.

V krog izprijencev spada poseben literarni lik, ki bi glede na svojo rodbino lahko izbral drugačno življenje. Tadej pl. Spobjan pa se je uprl očetovemu podedovanemu plemiškemu naslovu, ker se mu zdi vse hinavščina. Priskutila se mu je plemiška vzgoja, ko je moral vaditi vsak dan pred sestro priklanjanje; gabilo se mu je že kot otroku in vse salonske manire so se mu studile iz vse duše (34). Postane odpadnik, ki se je sam izločil, ker se ni hotel prilagoditi. Postane postopač, goljuf s frakom in cilindrom, »cestni vagabund« (45), ki je vsega naveličan in ga nova doživetja ženejo naprej. Zanj je sprememba že sama po sebi užitek (38).

² Marija Kolar je v zbirki *Nicina* zbrala Prežihove novele in črtice. V spremni besedi utemeljuje izbiro naslova, s tem da je pisatelj uporabil to besedo v zvezi: »To je bilo hrepenenje ljudi iz nicine za soncem.« Beseda »nicina« pomeni prostor, obrnjen od sonca, osoje. Tako Kolarjeva tudi ljudi, ki žive v globačah in na fretah v dobesednem in prenesenem pomenu imenuje »nicinarji«.

Upor proti pravilom gosposke preraste v upor proti vsem družbenim in moralnim zakonom ter s tem pohabi svojo osebnost. Za svoja dejanja ne prevzema nobene odgovornosti, izkorišča, laže, uničuje, nima vesti. Uspeva mu, ker pozna psihologijo ljudi. Dobro pozna človeka, ki ni trden in je nezadovoljen s svojim življenjem, govoriti zna mehko, prepričevalno, zavrača pomisleke, bodočnost slika lepo in rožnato in premami svojega sopotnika, ki ga mika videti nove kraje in se ne zna upreti – vzbudijo se grešne želje: in skupaj opeharita gospodinjo za enomesečni zaslužek, brez razloga pustita delo, se potikata po cestah, vaseh, kmetijah.

Tadej je individualist, ki noče imeti ničesar skupnega ne s plemiči ne z nižjim slojem. Sam sicer pravi, da je življenje zamenjal za svobodo, da mu ni treba upoštevati pravil, opravičila in izgovore išče v tem, da drugi nimajo »smisla za lepoto in spremembo« (31). V resnici ni svoboden, saj je obremenjen s preteklostjo – o njej govori redko, kadar se mu zahoče. Pooseblja izkoriščevalsko družbo, saj ga vodijo misli: »Glavno je, da koristim samemu sebi. Ako hočem to doseči, morajo izginiti vse druge okoliščine in človek se mora preleviti v lopova« (14) in »Ako si sit, ne kljuje vest, če si gladen, čutiš vest« (25).

Med proletarci je delavec na zemlji – kmet. V noveli *Borba* Vorančev oče predstavlja moškega, ki je v večnem strahu za preživetje, v večni, vsakdanji, težki borbi za kruh. To je »borba, trda, ubijajoča um in živce, večna, brezupna, skoraj podobna gradnji hiše v pravljici, v kateri so ptice v kljunih donašale gradivo« (71). Bori se na tuji zemlji, od koder ga lahko vsak trenutek preženejo. Zaznamovan je s trdoživostjo, saj kljub nesrečam vztraja. Vedno znova začne »polagati upanje in trud svojih rok naravi v naročje s tisto vernostjo in vdanostjo, kot bi se ne bilo zgodilo nič« (67). V resnici je od narave popolnoma odvisen in »trepet siromašnega poljedelca je uničujoč« (64). Pripoved o uničenem pridelku v *Borbi* spominja na kasneje zapisano neurje v *Jamnici*, ko propade mladi Bunk. Kmet borbo zmaguje v upanju na lastno zemljo: »Kupil bom lastno zemljo in hišo, da bom vsaj na svojem umrl!« (71).

Nicinar je hlapec Lukač v *Barabi*, ki je zadovoljen s svojo usodo, če ima dobrega gospodarja in mu ta dovoli do smrti ostati pri hiši. Verjame, da je vsak svoje sreče kovač in ne verjame v usodo.

V krogu izprijencev so bivši hlapci, ki so šli v svet in »se izpridili, začeli lenuhariti in po malem krasti« (88–89). Klemen Cepin ne skriva svoje nature, ima že davno zakrknjeno srce in zanj ni rešitve: »Jaz sem narave take, sem zapisan barbarstvu« (90).

V začaranem krogu so ženske; na eni strani tiste v mestu, sopotnice tistim, ki iščejo delo – strastne, gladne, izstradane, strgane, umazane, smrdljive, pijane. Srečamo ženske, ki vztrajajo v nevzdržnem položaju z moškimi, ki jih izkoriščajo, zmerjajo, pretepajo. Moški so prepričani, da se jih držijo »kot smola« (81), ker nikjer ne bi živele bolje. Tudi moški se drži takega razmerja, da zadosti svojim

»tihim nagibom« (81), in tako ni konca začaranemu krogu. Da bi poudaril tragiko ženske, jo pisatelj razčloveči, ko pravi, »morda je dolga, suha stvar, z izpitim, bledim obrazom« (81).

Na drugi strani je Vorančeva mati, predstavnica kmečke ženske, ki je dobra, varčna (za reveža vse premalo) in zvesta. Vdana je v trpljenje, ki ga premaguje v večernem ihtenju in molitvi. Njene besede ob smrti hčerke Ane izražajo resnično trpljenje: »Srečna je, da jo je Bog rešil pozemskega trpljenja /.../ Bolje je umreti, nego živeti življenje, kakor ga živim jaz. Ančka je srečna!« (71).

V noveli *Borba* se srečamo z otrokom, ki trpi ob ranem in težkem delu in kot pravi Kolarjeva (1981: 302) išče svojo pot iz nicinstva. Odrašča ob starših in spremlja njihovo trpljenje, postaja »zakrknjen, mrk, malodušen in boječ« (56). Skozi vprašanja o tem, zakaj nimajo lastne zemlje in zakaj se svet deli na bogate in revne, se je oblikoval odnos do Boga. Prizadeta je otroška logika, saj so ga starši učili o božji dobrotljivosti in pravicoljubnosti. Njegovi starši so dobri, pa trpijo, zato se v otroški zavesti dviguje jeza nad krivičnim svetom in Bogom, ko pravi: »Odobral sem ga (Boga) le zato, da je vsak sedmi dan v tednu odredil počitek« (52).

Svet je razdeljen na bogate in revne in ta delitev vzpostavlja neenakopraven odnos; na primer ob posmehljivih uradnikih, ki se prezirljivo, košato in nesramno smejejo, so delavci, ki čakajo na delo ali odpustek in so tihi, plašni, boječi, vztrepetavajuči v upanju, ponižni, sklonjenih glav; bedasti pogledi izražajo malodušno suženjstvo – take so brezpravne množice in tak je tudi Prežihov oče. Odnos revni – bogati je zaznamovan z dvoličnostjo. Prežihov oče je bil preprost in ni znal občevati z gosposko; pred grofom ponižen, imenuje ga »gospod grof«, sicer »prekleti grof« (53); tak je tudi do oskrbnika (ta sicer spada v ovseno gospodo – kar pomeni nižja gospoda, slabša od višje), ki ga sicer sovraži iz dna duše, se ga boji in se ga ogiba, ga preklinja s psom, hkrati redno sname klobuk pred njim, ga ogovarja in se mu prilizuje. Ob srečanju z grofom se stopnjuje otroška zavest, da je tudi sam »beden in umazan« in nesamostojen – spozna, da je njegov »oče suženj na grofovski zemlji« in »orodje v rokah brezvestnega grajskega oskrbnika, brezpravna stvar« in on je »sin sužnja« (57). Pripovedovalec skozi notranji dialog razkriva poteze svojega značaja; zaprtost, egoizem, željo po bogastvu.

Književne osebe družijo usodnost, v čemer prepoznamo elemente naturalizma, da je namreč naše življenje zapečatenost z rojstvom.

Jezikovno-slogovne značilnosti pripovedi

Prvim pripovedim so Prežihovi uredniki in kritiki očitali neroden jezik – v resnici je na več mestih uporabil prvine časnikarskega jezika, na primer v zvezi »najiminitnejši faktor« (38). Preden pripoved steče, se pojavijo mašila, na primer

»v *bistvu* dandanes *itak* ne poznamo nobene razlike« (32). Svojih nerodnosti se je zavedal tudi pisatelj sam, zato se je ves čas trudil, da bi izpilil svoj jezik. Pisateljev jezik je v zbirki slikovit in se kaže skozi bogato metaforiko, ki jo črpa iz folklorne zakladnice slovenskega jezika in lastne ustvarjalnosti.

Srečamo se s slikovitimi primerami, na primer »oči sijejo kot živo steklo« (70); »kakor morski val se zgamejo zadnje vrste naprej« (73), »prezirljivi smeh je kot ostro kamenje, padajoče na obraz« (74). Pri opisovanju narave prevladujejo poosebitve, na primer »nad vhodom neke hiše se je klanjal mlad smrekov vršiček in naju pozdravljaj« (23).

Posebno težo nosijo ukrasni pridevki, saj zaznamujejo pisateljevo doživljanje sveta; na eni strani »mrtvaška tihota, mrzlična groza« (20); »usodepolni hrib« (65), »razburjena brezumnost in blazna molitev« (66); »srdita neodjenljivost« (73), »zamišljeno samozatajevanje« (94) in na drugi – redkeje – njihovo nasprotje: »živi ogenj poželenja« (51), »sončnotopli optimizem« (63), »lahkoživa razboritost« (73), »božajoči sončni žarki« (79). Skozi zapisane podobe izstopata dve: tema in sonce. Življenje brez sonca je Prežihu metafora za trdo, temno in težko življenje. Ko opisuje polje na Koglu, pravi: »polje je bilo obrnjeno od sonca proč« (50) – to je bil kraj, kjer je posebej mati zelo trpela. Zdi se mu, da sončni žarki pljujejo le »nad visokimi hišami« (79). Soncu nasproti postavi trpljenje na zemlji v borbi za vsakdanji kruh: »videl sem, kako mu pod sončnimi žarki /.../ teče vroči, umazani znoj« (50). Tudi sicer je nasprotje Prežihovo močno izrazno sredstvo, na primer ko opisuje kruh, sošolčevega in svojega, poudarja razliko med bogatimi in revnimi: »njegov visok, bel, moj nizek, črn in droben, poln osja in plev« (58).

Naj izpostavim še pri Prežihu pogoste živalske omembe: »buljila sta vame kot junca« (11); »še hujših izrazov sem vaju o sebi, vaju sem jih kot vol udarcev« (39); »kakor kača se je privijala k meni« (37); »kakor klop se drži delavca Pravice« (95); »kakor poparjen pes je močič sledil nama iz pisarne« (97); »dela ko živina in kviri delavsko disciplino« (14); »Bil je grozen v svoji jezi, kakor razkačen gad se mi je zdel« (101).

Pisatelju v opisih in oznakah ni tuja sopomenskost, na primer ko govori o cilindru: »Imenitna pokveka je moj cilinder, res /.../ Stvarica je navajena vsega, barabije in salonov.« (24); beznica je »glasovita tržaška luknja« (77); grajski oskrbnik je »neprijetna prikazen, kratkega, debelega života« (57). Pridevnik debel-a ima vedno negativen pomen; na primer tudi v prikazu očetovega trpljenja: »Debele žile na njegovih močnih rokah so zabrekle in skozi se je natanko videla valujoča kri« (51) in v črtici *Za delom*, kjer ima vratar pred tovarno debelo, napihnjeno glavo (74).

S ponovitvijo besed Prežih pogosto stopnjuje vsebino, na primer »Prijetno je bilo /.../ opazovati, kako zjutraj zapluje z novim dnem novo življenje po prostorih« (28); »večno hladno in mračno je, hladno in mračno je tudi moje življenje« (49); »njegov zoprni obraz je bil še bolj zoprni« (101).

Da bi poudaril grobost življenja v nicini, zanjo izbira grobe besede. V vseh zbranih pripovedih se srečamo z besedo in njenimi sopomenkami, ki poosebljajo zlo: vrag/hudič/zlodej/satan; npr: »satanski smeh« (19), »vrag krvoločni« (40) – misli na Žida, ki mu je pobral pol podedovanega denarja, »vrag vzemi sireno in tovarno« (13), »vrav zaslužijo, kakor sem rekel, vravi« (19) – misli na delodajalce, »vražja tatiča« (34) – imenuje Tadej svojega brata in sestro, »Kaj zasmehuješ, zlodej!« (75); »vrag me je zanesel v tujino« (86) in »Beži k vragu!« (102). Ko označuje brezpravno množico, uporabi glagole: se krohota, se roga, se (zaničljivo) reži (72–74). Podobno tudi, ko govori o Tadeju; ta se krohoče, roga, posmehuje, se reži, njegov obraz je poln hinavščine, robato kleje, se lokavo nasmehne in bahavo bobna s prsti po mizi. Govori porogljivo, premeteno, ravnodušno, pomilovalno, surovo, neusmiljeno, rezko (vsi primeri so na straneh 13–25).

Najbrž ni naključje, da je Tadejev priimek Spobijan. Koren besede je -bit- in iz njega lahko tvorimo pobiti, pobijanje, pobijalec/ubijalec. Ime je pravo za literarnega junaka Tadeja, ki je ubijalec duš, lastne in vseh, s katerimi pride v stik. Tudi izbira osebnega imena potepuha Cepina je morebiti z namenom. Lahko gre za ostro orodje z železno konico za premikanje hlodov, verjetnejša pa je besedna igra, v kateri je pisatelju za osnovo služila beseda »capin«, ki ji je spremenil samo črko. Capin je po SSKJ (1980: 232) v ekspresivni rabi malopriden, malovreden človek, kot psovka pa tudi postopač, potepuh, berač – kar popolnoma ustreza junaku Barabi.

V iskanju svojega izraza uporabi nenavadne besede in besedne zveze, na primer za zmedo, nered uporabi ekspresivno besedo »homatija« (38), enako zaznamovano za dajati močne hripave glasove, ko pravi »je krehetal zlobno« (40), namesto starejši sem bil ali rasel sem pravi »čim večji sem prihajal« (56). Glagolom daje nove pomene, na primer »tudi on je srečno pripraskal za meno!« (21).

V zvezi z naslednjimi primeri iz *Borbe* že Kolarjeva (1981: 303) omenja značilne stavčne strukture, v katerih se zgosti nemir v človeku in strah pred naravo. Gre za enodelne, pretrgane stavke z osupljivimi vsebinskimi obrati od preklinjanja k molitvi in prošnji. Na primer: »Hudič bo (grofa) vzel ravno tako kot mene!« (53). S hudičem je najbrž mislil smrt. »O ti hudič, ti neusmiljeni! O za Boga!« (66); »O hudič! Je že v Macigojevem!« (65); »O hudič! Toča, toča!« (66); »Vse bo hudič vzel! ... Vse je pri vragu! ... Devet hudičev! – Zdaj smo pa berači! O Bog, ti še odvrni nesrečo in pomagaj nam!« (66).

Sklep

Petinosemdeset let po prvi objavi Prežihovih *Povesti* je njegovo pisanje še vedno aktualno, tako v vsebini kot jeziku. Kolarjeva (1981: 301) je zapisala, da prinaša Prežihova prva zbirka *Povesti* »umetnostno sporočilo o človeku v stiski« in to je

brezčasno. V vseh pripovedih avtor razmišlja o grehu in odpuščanju, o borbi med dobrim in zlim, ki se odvija v vsakem posamezniku in vsaki družbi.

Osrednji liki v pripovedih so naturalistično opisani tako imenovani nicinarji, ljudje iz nižjih družbenih slojev: delavci, hlapci, potepuhi, ki jih družijo strah v boju za preživetje in ki so ujeti v svojo usodo. Skozi spreminjajoči se značaj brezpravne množice se Prežih že kaže nastajajoči socialist, saj odkriva razloge za težko življenje ljudi. Prežihovega Voranca se je v preteklosti prijelo ime socialni realist, vendar oznaka za prvo zbirko *Povesti* gotovo ne velja, saj najdemo v njej (bolj kot socialnorealistične usmeritve) ekspresionistične elemente.

Viri in literatura

Albreht, Fran, 1926: Književna poročila. *Ljubljanski zvon*. 130.

Druškovič, Drago, 1962: Opombe. *Lovro Kuhar - Prežihov Voranc. Zbrano delo. Prva knjiga*. Ljubljana: DZS. 471–556.

Druškovič, Drago, in Koruza, Jože (ur.), 1962: *Lovro Kuhar - Prežihov Voranc. Zbrano delo. Prva knjiga*. Ljubljana: DZS.

Druškovič, Drago, 2005: *Prežihov Voranc. Pisatelj in politik*. Celovec: Drava.

Kocijan, Gregor, 2010: Kratke pripovedi starejše generacije v letih 1925–1929. *Slavistična revija* 58/2. 207–221.

Kodrin, Miran, 1980: *Posebneži in njihova vloga v delih Prežihovega Voranca*. Diplomsko delo. Ravne na Koroškem.

Kolar, Marija, 1981: Spremna beseda. *Nicina*. Maribor: Založba Obzorja.

Kuhar, Lovro - Prežihov Voranc, 1925: *Povesti*. Ljubljana: Zadrúžna založba.

SSKJ A-H, 1980. Ljubljana: DZS. 232.

Sušnik, Tone, 1983: *Prežihov album*. Ljubljana: Založba Borec.

